

**MAATSKAPLIKE ASSESSERING VAN DIE ADOLESSENT
SE SEKSUELE KENNIS, - HOUDING EN - GEDRAG**

deur

ELSABÉ VAN DER LINDE

Voorgelê ter vervulling van die vereistes vir die graad

MAGISTER ARTIUM IN MAATSKAPLIKE WERK

in die

FAKULTEIT GEESTESWETENSKAPPE

(Departement Maatskaplike Werk)

aan die

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA

Studieleier: Dr. C.S.L. Delport

2000

DANKBETUIGINGS

Opregte dank en erkenning word hiermee betuig aan die volgende persone en instansies:

Dr. C.S. L. Delpont, wat as studieleier opgetree het, en my voortdurend vakkundige bystand gegee, gemotiveer en ondersteun het.

Die twee skole in Pretoria wat goedkeuring verleen het dat hierdie navorsing by hulle gedoen kon word.

Die onderwysdepartement wat goedkeuring verleen het vir die uitvoering van die navorsing by die onderskeie skole in Pretoria.

My ouers, Carel en Janet, vir julle ondersteuning en belangstelling deur die verloop van die studie.

My vriend, Robin wat my voortdurend motiveer het om die studie te voltooi.

My pa en Lizelle vir die taalkundige en tegniese versorging van die werkstuk.

My Here wat my die vermoë gegee het om die studie te doen.

ABSTRACT

The need for an instrument that will assess the sexual knowledge, - attitude and – behaviour of the adolescent which could be used in developing a specific sexual programme for adolescent, was identified. The purpose of this study was therefore to develop a non-standardised social work assessment tool to assess the sexual knowledge, - attitude and – behaviour of the adolescent.

A quantitative research approach with intervention research as the type of research was followed. The research procedures that were followed were according to the phases of the intervention design and development model of Rothman and Thomas (1994:28). The following phases can be identified in this model: (1) Problem analyse and project planning, (2) Data gathering and synthesis formulation (3) Design, (4) Early development and pilot testing, (5) Evaluation and advanced development, and (6) Dissemination

It was also important to address the study from a specific theoretical framework. Sexuality is very complex and therefore a multi-theoretical approach was used namely the ego psychological theory of Erikson and the system theory. The theory of Erikson was used due to the fact that it explains adolescence in context of the total life cycle of mankind. The system theory explains the complexity of sexuality in terms of the relationship between systems and the elements of the adolescent as a system.

The universum of this study was grade 8, 9 en 10 pupils of two schools in Pretoria whose parents gave permission to participate in this study. Since not all of the respondents could participate in this study, a sample of 320 respondents was selected through proportional stratificational random sampling combined with systematic sampling. The respondents completed a self-administered questionnaire (assessment tool). The result of the utilisation of this non-standardised social work assessment tool was a profile of the adolescent's sexual knowledge, - attitude and – behaviour. Conclusions were made and resulted in recommendations regarding the content of this non-standardised social work assessment tool, the development of possible sexual programmes for adolescents, and further research that could be conducted in future.

Key concepts:

- Adolescent
- Adolescence
- Assessment
- Assessment tool
- Ego psychological theory of Erikson
- Intervention research
- Sexuality
- Sexual knowledge
- Sexual attitude
- Sexual behaviour
- System theory

OPSOMMING

Die behoefte aan 'n instrument, om die seksuele kennis, - houding en - gedrag van adolessente te assesser ten einde 'n teikengerigte seksuele voorligtingsprogram te ontwikkel, is vanuit die literatuur geïdentifiseer. Die doel van hierdie studie was dus om 'n nie-gestandaardiseerde maatskaplike assesseringsinstrument te ontwikkel wat die seksuele kennis, - houding en - gedrag van adolessente kan assesser.

'n Kwantitatiewe navorsingsbenadering is gevolg met intervensie navorsing as die soort navorsing ter sprake. Die navorsingsprosedure en werkwyse was aan die hand van Rothman en Thomas (1994:28) se intervensie ontwerp en ontwikkelingsmodel se fases hanteer. Die volgende fases word in dié model onderskei: (1) Probleemanalise en projekbeplanning, (2) Insameling van data en sintesevorming, (3) Ontwerp, (4) Vroeë ontwikkeling en voorlopige toetsing, (5) Evaluasie en gevorderde ontwikkeling, en (6) Disseminasie.

Dit was van kardinale belang om die studie vanuit 'n spesifieke teoretiese raamwerk te benader. Na aanleiding van die kompleksiteit van seksualiteit is van 'n multi-teoretiese benadering gebruik gemaak. Die egosielkundige teorie van Erikson en die sisteemteorie is gebruik. Die rede waarom die egosielkundige teorie van Erikson hierby ingesluit is, is omdat dit die adolessentefase in konteks plaas binne die totale lewensloop van die mens. Die sisteemteorie verduidelik weer die kompleksiteit van seksualiteit in terme van die verhouding tussen die sisteme, en die elemente binne die adolessentsisteem.

Die universum van hierdie studie was graad 8, 9 en 10 leerlinge van twee skole in Pretoria wie se ouers toestemming verleen het om aan die studie deel te neem. Aangesien al die respondente nie by die ondersoek betrek kon word nie, is 'n steekproef van 320 respondente by wyse van 'n proporsioneel gestratifiseerde ewekansige steekproeftrekking gekombineer met sistemiese steekproeftrekking geselekteer. Die respondente het 'n selfgeadministreerde vraelys (assesseringsinstrument) voltooi. Deur die benutting van die nie-gestandaardiseerde assesseringsinstrument kon die navorser daarin slaag om 'n profiel van die adolessent se seksuele kennis, - houding en - gedrag saam te stel. Voortspruitend hieruit kon gevolgtrekkings gemaak word, en aan die hand daarvan is aanbevelings gedoen rakende die inhoud van die nie-gestandaardiseerde assesseringsinstrument, die ontwikkeling van moontlike seksuele voorligtingsprogramme, asook verdere navorsing

Kernkonsepte:

- Adollesent
- Adollessensie
- Assessering
- Assesseringsinstrument
- Egosiellkundige teorie van Erikson
- Intervensienavorsing
- Seksualiteit
- Seksuele gedrag
- Seksuele houding
- Seksuele kennis
- Sisteemtoerie

INHOUDSOPGAWE

DANKBETUIGINGS

ABSTRACT

OPSOMMING

HOOFSTUK 1: AGTERGROND TOT DIE STUDIE	1
1.1 ALGEMENE INLEIDING	1
1.2 MOTIVERING VIR DIE KEUSE VAN DIE STUDIE	2
1.3 PROBLEEMFORMULERING	4
1.4 DOEL EN DOELWITTE VAN DIE STUDIE	5
1.4.1 Doel van die studie	5
1.4.2 Doelwitte van die studie	5
1.5 FORMULERING VAN AANNAME	5
1.6 NAVORSINGSBENADERING	5
1.7 SOORT NAVORSING	6
1.8 NAVORSINGSPROSEDURE EN WERKSWYSE	8
1.8.1 Fase 1: Probleemanalise en projekbeplanning	10
1.8.2 Fase 2: Insameling van data en sintesevorming	13
1.8.3 Fase 3: Ontwerp	14
1.8.4 Fase 4: Vroeë ontwikkeling en voorlopige toetsing	14
1.8.5 Fase 5: Evaluasie en gevorderde ontwikkeling	16
1.8.6 Fase 6: Disseminasie	18

1.9	ETIESE KWESSIES	20
1.9.1	Ekperimentele subjekte en/of respondente word beseer	20
1.9.2	Ingelige instemming	20
1.9.3	Misleiding van die respondente.	20
1.9.4	Skending van privaatheid.	21
1.9.5	Bekwaamheid van navorser	21
1.9.6	Publikasie van die bevindinge	21
1.10	BEGRIPSOMSKRYWING	21
1.10.1	Adolesent	22
1.10.2	Adolesensie	22
1.10.3	Assessering	24
1.10.4	Assesseringsinstrument	24
1.10.5	Seksualiteit	25
1.11	BEPERKINGS EN LEEMTES VAN DIE ONDERSOEK	27
1.12	INDELING VAN DIE NAVORSINGSVERSLAG	28
1.13	SAMEVATTING	29
 HOOFSTUK 2: TEORETIESE FUNDERING: SISTEEMTEORIE EN DIE		
EGOSIELKUNDIGE TEORIE VAN ERIKSON		30
2.1	INLEIDING	30
2.2	SISTEEMTEORIE	31
2.2.1	Empiriese aspekte van die sisteemteorie	32
2.2.2	Die beginsels van die sisteemteorie	33
2.2.3	Die waarde van die sisteemteorie vir maatskaplike werk	35
2.2.4	Die waarde van die sisteemteorie vir die betrokke navorsingstudie	37
2.3	EGOSIELKUNDIGE TEORIE VAN ERIKSON	38

2.4	SAMEVATTING	41
HOOFSTUK 3: ADOLESSENSIE AS ONTWIKKELINGSFASE IN DIE LEWENSLOOP VAN DIE MENS		
42		
3.1	INLEIDING	42
3.2	KRITIESE ASPEKTE RAKENDE ADOLESSENSIE	42
3.3	FISIESE ONTWIKKELING	44
3.3.1	Psigiese effek van die adolessent se liggaamlike veranderinge	46
3.4	PSIGOSOSIALE ONTWIKKELING	47
3.4.1	Identiteitsvorming	47
3.4.2	Sosiale ontwikkeling	49
3.5	KOGNITIEWE ONTWIKKELING	50
3.5.1	Aard van kognitiewe ontwikkeling	52
3.5.2	Die invloed van kognitiewe ontwikkeling	52
3.6	MORELE ONTWIKKELING	53
3.6.1	Faktore wat morele ontwikkeling beïnvloed	55
3.6.2	Adolessente waardes	55
3.7	EMOSIONELE ONTWIKKELING	56
3.7.1	Aard en problematiek van emosionele ontwikkeling	56
3.7.2	Emosionele behoeftes	57
3.8	SAMEVATTING	57
HOOFSTUK 4: DIE SEKSUELE KENNIS, - GEDRAG, EN - HOUDING VAN DIE ADOLESSENT		
59		
4.1	INLEIDING	59

4.2	INTERAKTIEWE INVLOEDE OP DIE ADOLESENT SE SEKSUELE KENNIS, - HOUDING EN - GEDRAG	60
4.2.1	Kognitiewe faktore	60
4.2.2	Psigologiese en emosionele faktore	61
4.2.3	Gesinsfaktore	61
4.3	SEKSUELE KENNIS	62
4.3.1	Die oorsprong en aard van seksuele kennis vir die adolessent	63
4.3.2	Belangrike seksuele kenniskomponente binne die adolessentefase	66
4.3.2.1	Die manlike en vroulike voortplantingstelsel	67
4.3.2.2	Menstruasie	72
4.3.2.3	Konsepsie, swangerskap en geboorte	73
4.3.2.4	Kontrasepsie	75
4.3.2.5	Seksuele oordraagbare siektes (SOS)	76
4.3.2.6	Aborsie	81
4.3.3	Die implikasies van korrek, inkorrekte sowel as gebrekkige seksuele kennis	83
4.4	SEKSUELE HOUDING	84
4.4.1	Die ontstaan en die aard van die adolessent se seksuele houding	84
4.4.2	Faktore wat die sekuele houding van die adolessent kan beïnvloed	89
4.4.3	Implikasies verbonde aan negatiewe/positiewe houding	92
4.5	SEKSUELE GEDRAG	95
4.5.1	Die invloed van die adolessent se identiteitsontwikkeling op sy seksuele gedrag.	96
4.5.1.1	Geslagsrolidentiteit	96
4.5.1.2	Verhoudings	97
4.5.2	Die aard van seksuele gedrag onder adolessente	98
4.5.3	Maatskaplike problematiek: afwykende en onverantwoordelike seksuele gedrag ...	99
4.5.4	Samelewingstendense	108
4.5.5	Redes vir afwykende en onverantwoordelike seksuele gedrag	111
4.6	SAMEVATTING	113

HOOFSTUK 5: DIE ONTWIKKELING VAN ‘N NIE-GESTANDAARDISEERDE ASSESSERINGSINSTRUMENT 114

5.1 INLEIDING 114

5.2 DIE PROSEDURE VIR DIE ONTWIKKELING VAN ‘N NIE-GESTANDAARDISEERDE MAATSKAPLIKE ASSESSERINGSINSTRUMENT 114

5.2.1 Pre-ontwikkelingsfase 116

5.2.1.1 Hoof gebeurtenis A: Probleem identifisering 116

5.2.1.2 Hoof gebeurtenis B: Teorie formulering 116

5.2.2 Ontwikkelingsfase 122

5.2.2.1 Hoof gebeurtenis C: Skaalontwikkeling (assesseringsinstrumentontwikkeling) 122

5.2.3 Valideringsfase 128

5.2.3.1 Hoof gebeurtenis D: Ontwerp geldigverklaringstudie 128

5.2.3.2 Hoof gebeurtenis E: Data insameling 130

5.2.3.3 Hoof gebeurtenis F: Ondersoek betroubaarheid 130

5.2.3.4 Hoof gebeurtenis G: Ondersoek geldigheid 133

5.2.3.5 Hoof gebeurtenis H: Vas stel van kliniese afsnypte 135

5.2.4 Benuttingsfase 136

5.2.4.1 Hoof gebeurtenis I: Disseminasie van informasie 136

5.3 ‘N VERGELYKING TUSSEN DIE MODEL VAN ROTHMAN & THOMAS EN DIE PROSEDURES VIR DIE ONTWIKKELING VAN ‘N ASSESSERINGSINSTRUMENT VOLGENS FAUL 137

5.4 SAMEVATTING 138

HOOFSTUK 6: VERWERKING EN INTERPRETASIE VAN NAVORSINGSBEVINDINGS 139

6.1 INLEIDING 139

6.2 STEEKPROEF 139

6.3	BIOGRAFIESE GEGEWENS VAN RESPONDENTE	140
6.3.1	Akademiese vlak van respondente	140
6.3.2	Ouderdom van respondente	141
6.3.3	Geslag van respondente	141
6.3.4	Seksuele voorligtingsprogram	141
6.3.5	Samevatting van die profiel van respondente	143
6.4	SEKSUELE KENNIS	143
6.5	SEKSUELE HOUDING	154
6.6	SEKSUELE GEDRAG	170
6.7	SEKSUELE AKTIWITEIT	183
6.8	SAMEVATTING	184
	HOOFSTUK 7: GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS	185
7.1	INLEIDING	185
7.2	GEVOLGTREKKINGS	185
7.2.1	Doel van die studie	185
7.2.2	Doelwit 1: Daarstel van 'n breë teoretiese verwysingsraamwerk vir studie	186
7.2.3	Doelwit 2: Literatuurstudie ten einde die aard van die adolessent se ontwikkeling vas te stel.	187
7.2.4	Doelwit 3: Ontwikkeling van die nie-gestandaardiseerde assesseringsinstrument ...	190
7.2.5	Empiriese resultate	191
7.3	AANBEVELINGS	193
7.3.1	Aanbevelings vir die ontwikkeling van 'n seksuele voorligtingsprogram	193
7.3.2	Aanbevelings ten opsigte van hierdie nie-gestandaardiseerde assesseringsinstrument	195
7.3.3	Aanbevelings ten opsigte van verdere navorsing	197

7.4	BYDRA TOT DIE MAATSKAPLIKE WERK PROFESSIONE	197
7.5	SLOTOPMERKINGS	198
	LITERATUURVERWYSINGS	201

LYS VAN FIGURE, TABELLE EN BYLAES

Figure

Figuur 1.1:	Intervensie navorsing	7
Figuur 4.1:	Die manlike voorplantingstelsel	68
Figuur 4.2:	Die vroulike voortplantingstelsel	70
Figuur 6.1:	Ouderdomsverspreiding	142
Figuur 6.2:	Bron van seksuele inligting.	144
Figuur 6.3:	Verkose bron van seksuele inligting	146
Figuur 6.4:	Kwaliteit, toeganklikheid en beïnvloedbaarheid van seksuele kennis	148
Figuur 6.5:	Seksuele kenniskomponente.	152
Figuur 6.6:	Liberale vs. Konserwatiewe seksuele houding.	155
Figuur 6.7:	Moralistiese of lae moralistiese seksuele houding	157
Figuur 6.8:	Konddoom moet tydens seksuele omgang gebruik word.	158
Figuur 6.9:	Redes waarom in voorhuwelikse seksuele omgang sou betrokke raak.	160
Figuur 6.10:	Weerstand teen voorhuwelikse seksuele omgang	161
Figuur 6.11:	Voel soms verward ten opsigte van seksuele aangeleenthede	163
Figuur 6.12:	Weet wat reg en verkeerd is ten opsigte van seksuele sake	164
Figuur 6.13:	Konsekwente vs. Inkonsekwente seksuele houding.	166
Figuur 6.14:	Positiewe vs. Negatiewe seksuele houding: Seks is aaklig.	168
Figuur 6.15:	Tevredenheid vs. Ontevredenheid ten opsigte van seksuele aangeleenthede	169
Figuur 6.16:	Sistemiese beïnvloedingsfaktore ten opsigte van seksuele gedrag	172
Figuur 6.17:	Liberale vs. Konserwatiewe seksuele gedrag.	175
Figuur 6.18:	Afwykende vs. Kontekstuele aanvaarbare seksuele gedrag	178
Figuur 6.19:	Verantwoordelike vs. Onverantwoordelike seksuele gedrag.	180
Figuur 6.20:	Positiewe of negatiewe gevolge weens seksuele gedrag	182

Tabelle

Tabel 1.1:	Fases van die model van Rothman & Thomas	9
Tabel 2.1:	Ontwikkelingstadia volgens die egosielkundige teorie van Erikson	39
Tabel 3.1:	Die ontwikkeling van primêre en sekondêre geslagskenmerke by die adolessent . . .	45
Tabel 4.1:	Interaktiewe invloede op adolessente se seksuele gedrag	62
Tabel 4.2:	Vernaamste bronne van seksuele inligting in die adolessentefase	64
Tabel 5.1:	Die prosedure vir die ontwikkeling van 'n assesseringsinstrument	115
Tabel 5.2:	Vergelyking van die model van Rothman & Thomas en die model van Faul	137
Tabel 6.1:	Steekproeftrekking	140
Tabel 6.2:	Graadverspreiding	141
Tabel 6.3:	Geslagsverspreiding	141
Tabel 6.4:	Bywoning van seksuele voorligtingsprogram in die verlede.	143
Tabel 6.5:	Beskou self as seksuele bron	147
Tabel 6.6:	Ingeligtheid ten opsigte van seksuele kenniskomponente	151
Tabel 6.7:	Tevredenheid met seksuele gedrag	183
Tabel 6.8:	Seksuele aktiwiteit	184
Tabel 6.9:	Gebruik van voorbehoedmiddels	184

Bylae

Bylaag 1:	Toestemmingsbrief - skool A	199
Bylaag 2:	Toestemmingsbrief - skool B	200